

تاریخ انقلاب اسلامی

..... جلد دوم

قانون اساسی از پیش نویس تابازنگری

مؤسسه فرهنگی هنری قدر ولایت

عنوان و نام پدیدآور	: قانون اساسی از پیش نویس تا بازنگری/ تدوین موسسه فرهنگی قدر ولایت،
مشخصات نشر	: تهران: موسسه فرهنگی هنری قدر ولایت، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۲۵۶ص:؛ مصور: ۱۳/۵×۲۱/۵س.م
فروست	: تاریخ انقلاب اسلامی ؛ ج. ۲
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۴۹۵-۳۸۰-۰۰۰۰ : لایال: ج. ۲ ۹۷۸-۹۶۴-۴۹۵-۳۸۰-۰۰۰۰ :
وضعیت فهرست نویسی	: فبا
موضوع	: ایران -- تاریخ -- انقلاب اسلامی، ۱۳۵۷
موضوع	: ایران -- قانون اساسی (جمهوری اسلامی)
شناسه افزوده	: موسسه فرهنگی هنری قدر ولایت
شناسه افزوده	: تاریخ انقلاب اسلامی: ج. ۲
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۱ : ۲/۳/۱۵۵۲ DSR
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۰۸۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۰۷۰۵۵۱

فهرست

مقدمه.....	۹
------------	---

فصل اول

پیش‌نویس قانون اساسی

تهیه پیش‌نویس قانون اساسی.....	۱۵
بررسی پیش‌نویس قانون اساسی توسط شورای انقلاب.....	۱۹
الف - مواضع احزاب سیاسی.....	۲۲
ب - مواضع مراجع شیعی.....	۲۵
ج - مواضع امام خمینی (ره).....	۲۷

فصل دوم

انتخابات مجلس خبرگان

تشکیل مجلس بررسی قانون اساسی.....	۳۱
خبرگان اسلام‌شناس.....	۳۵
تعداد اعضای نمایندگان مجلس خبرگان.....	۳۷
جوسازیهای مخالفان برای ممانعت از تشکیل مجلس خبرگان.....	۳۸
واکنش امام خمینی(ره) نسبت به توطئه حذف مجلس خبرگان.....	۴۲
نامزدهای احزاب در انتخابات مجلس خبرگان.....	۴۴
حضور روحانیون در صحنه انتخابات.....	۴۴
ائتلاف بزرگ خط امام.....	۴۵
تأکید مخالفان بر تأسیس مجلس مؤسسان.....	۴۵
موضع گروههای چپ و منافقین.....	۴۶

ارزیابی پیش از انتخابات	۵۰
نگرانی از حضور روحانیون در مجلس خبرگان	۵۱
پیروزی روحانیون در انتخابات خبرگان و اعتراض مخالفان	۵۲
شایعهٔ تقلب!	۵۴
توطئهٔ تعویق قانون اساسی	۵۶
آغاز به کار مجلس خبرگان و ناامیدی مخالفان	۵۹

فصل سوم

بررسی و تصویب قانون اساسی و اصل ولایت فقیه

آغاز به کار مجلس خبرگان قانون اساسی	۶۳
تغییر آیین‌نامهٔ مجلس خبرگان	۶۴
آغاز نقد پیش‌نویس قانون اساسی	۶۵
مطرح شدن اصل «ولایت فقیه»	۶۷
مخالفت با اصل ولایت فقیه در مجلس خبرگان، به خصوص از سوی دولت موقت	۶۹
طرح ولایت فقیه در مجلس خبرگان	۷۴
مخالفت عزت‌الله سحابی با اصل ولایت فقیه	۷۵
مخالفت احزاب سیاسی با اصل ولایت فقیه	۷۹
اندیشهٔ ولایت فقیه پیش از بررسی اصل پنجم	۸۹
تلقی مخالفان از اصل ولایت فقیه	۹۲
شبهه‌افکنی مخالفان ولایت فقیه	۹۲
منافات ولایت فقیه با دموکراسی!	۹۳
ناکارآمدی ولایت فقیه!	۱۰۱
مخالفت با اختیارات ولی فقیه	۱۰۲
انتخابات ولی فقیه	۱۱۴
تلاش دولت موقت برای انحلال مجلس خبرگان قانون اساسی!	۱۱۵
تبلیغات علیه قوانین اسلام	۱۱۹
اخلال در رأی‌گیری قانون اساسی	۱۲۱
ترساندن مردم از قانون اساسی	۱۲۳
طرح اشکال در قانون اساسی	۱۲۴

درخواست متمم قانون اساسی.....	۱۲۶
تصویب قانون اساسی.....	۱۳۰

فصل چهارم بازنگری قانون اساسی

انگیزه‌های منجر به بازنگری قانون اساسی.....	۱۳۳
چگونگی بازنگری قانون اساسی.....	۱۳۴
حذف نخست‌وزیر.....	۱۳۹
رهبری.....	۱۳۹
حذف مرجعیت از اصل ولایت فقیه.....	۱۴۰
اختیارات ولی فقیه (مطلقه).....	۱۴۳
حدود اختیارات رهبری.....	۱۴۳
مجمع تشخیص مصلحت نظام.....	۱۴۵
اداره صدا و سیما.....	۱۴۵
اداره قوه قضائیه.....	۱۴۶
تغییر نام مجلس شورای ملی به مجلس شورای اسلامی.....	۱۴۶
اضافه کردن اصل بازنگری قانون اساسی.....	۱۴۷
اختیارات شورای نگهبان.....	۱۴۸
فرمان همه‌پرسی بازنگری قانون اساسی.....	۱۵۱
محاسن قانون اساسی جمهوری اسلامی.....	۱۵۴
اصل ولایت فقیه.....	۱۵۵
تدوین قانون اساسی توسط خبرگان و اسلام‌شناسان.....	۱۵۵
حق حاکمیت مردم در قانون اساسی.....	۱۵۶
تحکیم بنیادهای اقتصادی بر مبنای هدف، نه وسیله.....	۱۵۸
حق و حقوق احزاب و اقلیتهای مذهبی.....	۱۵۸
تفکیک قوای سه‌گانه.....	۱۵۹
تشکیلات شورای نگهبان.....	۱۶۰
اصل شوراها.....	۱۶۱
کرامت انسانی در قانون اساسی جمهوری اسلامی.....	۱۶۲

توجه به زن و خانواده ۱۶۵

پیوستها

پیوست شماره ۱ ۱۷۱

پیوست شماره ۲ ۲۰۴

پیوست شماره ۳ ۲۰۵

پیوست شماره ۴ ۲۰۶

پیوست شماره ۵ ۲۱۴

منابع ۲۳۵

نمایه موضوعی ۲۳۷

نمایه اشخاص ۲۴۳

نمایه اماکن ۲۴۷

مقدمه

تاریخچه تدوین قانون اساسی به شیوه جدید در ایران، بسیار جالب و در عین حال آموزنده است. اولین قانون اساسی در دوران مشروطه تدوین شد. آن چنان که در تواریخ مربوط به مشروطیت آمده است، بعد از پیروزی مشروطه‌طلبان و صدور دستخط فرمان مشروطیت از سوی مظفرالدین‌شاه، جمعی محدود و محدود با عجله، قانون اساسی را تدوین کردند. چند شاخص، چهره واقعی قانون اساسی تدوین شده را بخوبی، مشخص می‌نماید:

۱- تدوین‌کنندگان اصلی این قانون، اغلب یا تحصیل‌کرده غرب بودند و یا دلباخته فرهنگ

غرب!

۲- اغلب افرادی که در تیم تدوین قانون اساسی شرکت داشتند، عضو تشکلهای جاسوسی و تحمیلی غرب؛ یعنی لژ بیداری ایرانیان، انجمن سرّی و فراموشخانه بودند. افرادی چون: صنیع‌الدوله، وثوق‌الدوله، نصرالله تقوی، سعدالدوله، مخبرالملک، حاج امین‌الضرب، حسنعلی خان هدایت، حاج معین بوشهری، و در تنظیم متمم قانون اساسی سیدحسن تقی‌زاده، مستشارالدوله، مشاورالملک، سعدالدوله، نصرالله تقوی و امین‌الضرب حضور داشتند.

۳- این افراد براساس توصیه میرزا جوادخان سعدالدوله قانون اساسی بلژیک و انگلستان را به عنوان الگو قرار داده و بر این پایه قانون اساسی را نوشتند.

۴- نمایندگان مجلس اول که براساس طبقات شغلی و ثروت تشکیل شده بود، تجربه کافی و اطلاعات لازم را در خصوص تدوین قانون اساسی نداشتند.

۵- به دلیل بیماری رو به تشدید مظفرالدین‌شاه، منورالفکران و اعضاء انجمنهای سرّی و لژ برای این که قانون اساسی با مشکلی رو به رو نشود و به امضاء مظفرالدین‌شاه - قبل از فوت او - برسد، در تدوین آن تعجیل کردند. قانون اساسی که با این شاخصها تدوین شده بود، اگرچه قبل از فوت مظفرالدین‌شاه آماده و به امضای او رسید، اما بلافاصله کاستیهای آن عیان

شد، به طوری که مجبور شدند متمم قانون اساسی را تهیه نمایند. همین موضوع سبب شد تا علما و طبقات مختلف مردم - که در تدوین قانون اساسی اول، دور نگه داشته شده بودند - در جریان قرار گرفته و بحثهای مختلفی، بویژه از سوی دیدگاهی که مشروطه را دینی و مشروع می‌خواست، پیش بیاید.

شیخ فضل‌الله نوری به عنوان سردمدار مشروطه مشروعه - که خود در برپایی نهضت و پیروزی آن نقش اساسی داشت، اما با دیدن عملکرد و تفکرات منورالفکران داخل در مشروطه و ارتباط آنان با بیگانگان و سفارت انگلیس، مسأله تطابق مشروطه را با شرع پیش کشیده بود - خواهان بررسی بیشتر قانون اساسی بویژه در مواردی چون مساوات و آزادی داشت.

فراز و نشیب‌های فراوانی در بررسی متمم قانون اساسی پیش آمد، تا این که شیخ فضل‌الله نوری؛ بعد از آن که درها را برای اصلاح قانون اساسی براساس شریعت اسلام بسته دید؛ اصل ابدی نظارت علماء بر مصوبات مجلس را ارائه کرد - که با جنجال منورالفکران و انجمنها رو به رو شد - اما درنهایت با ایستادگی شیخ و حمایت علماء بزرگ و مردم، مجبور شدند با تغییراتی به عنوان اصل دوم متمم قانون اساسی آن را تصویب نمایند.^۱ این اصل همچنان که کاردار سفارت انگلیس و دیگر مقامات آن کشور به منورالفکران گفته بودند، متروک ماند و با سماجت غرب‌گرایان، غیر از برهه کوتاهی، اجرایی نشد.

البته قانون اساسی مشروطه، در دوره تسلط رژیم وابسته و کودتایی و فاسد پهلوی، در تمامی بندها و مواد آن، متروک شد و مورد استناد و اجرا قرار نگرفت. چنانچه محمدرضا پهلوی آن‌گاه که کلیت رژیم غاصب خود را در سال ۱۳۵۷ در شرف ویرانی و سقوط یافت، پیشنهاد کرد که طبق قانون اساسی، او سلطنت کند و در امور کشور مداخله ننماید!! همین مسأله به نوعی اعتراف به دخالت رضاشاه و محمدرضا به زیر پا گذاشتن مهمترین اصل قانون اساسی مشروطه؛ یعنی عدم دخالت شاه در امور دولت و وزراء است!

با پیروزی انقلاب اسلامی، به طور طبیعی موضوع تدوین قانون اساسی با جهت‌گیری انقلابی و اسلامی مطرح شد، آن چنان که مواد آن ضامن آزادی، استقلال و جمهوری

۱- برای آگاهی بیشتر از نحوه تدوین قانون اساسی و متمم آن و تدوینگران این قانون به کتاب «در مشروطه چه گذشت؟» جلد سوم از منشورات همین مؤسسه رجوع شود.

اسلامی باشد.

قبل از آن که انقلاب در ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ به پیروزی کامل برسد و رژیم شاهنشاهی ساقط شود، گروهی از جمله اعضای شورای انقلاب، به تدوین پیش نویس برای قانون اساسی اقدام کرده بودند تا آمادگی و فرصت کافی برای بررسی وجود داشته باشد. بعد از فراندم و تعیین نظام جمهوری اسلامی ایران با رأی آرای ۹۸/۲ درصد مردم، نوبت به بررسی و تصویب قانون اساسی رسید. قانون اساسی یعنی قانون مادر که همه امور بایستی براساس آن تنظیم و جریان یابد و قوانین و مقررات مصوب مجلس در چارچوب آن انجام شود. کلیه روابط و وظایف قوا نیز در این قانون معلوم می شود. لذا تدوین آن - بویژه در شرایط پیروزی انقلاب اسلامی و موجی که در منطقه ایجاد کرد - حساسیت برخی کشورها از جمله اسرائیل و آمریکا را به خود جلب نمود که حائز اهمیت بسیار بود. مسأله مهم فراروی، بررسی و تصویب قانون اساسی قرار داشت که مخالفین با تحریک عوامل وابسته به استکبار جهانی بشدت روی آن حساسیت نشان داده و چالشهای بزرگی ایجاد کردند - که با درایت امام خمینی و بصیرت و حمایت مردم - خنثی گردید.

اول: تشکیل مجلس خاص و نمایندگان مردم برای بررسی پیش نویس ها و نقطه نظرات گروهها و شخصیتها و تصویب قانون اساسی.

دوم: مواد قانون اساسی بر چه مبنا و پایه ای و با چه نگاهی و ایده ای بررسی و تصویب شوند؟

در محور اول: حضرت امام خمینی، قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، در کوران انقلاب، اشاره به تشکیل مجلس مؤسسان مرکب از نمایندگان مردم داشتند. این مطلب بعد از پیروزی و هجمه شدید گروهکها و جمعیتها و احزاب مختلف به اصل انقلاب و اجرای فراندم و تصویب جمهوری اسلامی - که لیبرالها و ملی گراها به جمهوری دموکراتیک نظر داشتند - حساسیت بیشتری پیدا کرد. حضرت امام خمینی با ملاحظه شرایط سیاسی جامعه و دشمنیها، به این نتیجه رسیدند که تشکیل مجلسی با ۵۰۰-۶۰۰ نماینده، بررسی و تصویب قانون اساسی را با مشکلات عدیده ای مواجه می کند که مهمترین آنها، طولانی شدن بحثها و به تعویق افتادن تصویب قانون اساسی است و خلأ قانون اساسی، تشکیل نهادهای مختلف، من جمله دولت و مجلس را با مشکل مواجه خواهد ساخت و این موضوع به زیان امنیت و پیشرفت کشور و به نفع گروهکهای معاند و دشمنان جهانی انقلاب است.

بر این اساس حضرت امام توجه همگان را به تشکیل مجلس خبرگان قانون اساسی با حداکثر هفتاد، هشتاد نفر جلب کردند و نکتهٔ دوم ارائه رهنمود به مردم بود - که می‌بایستی نمایندگان فقیه، دین‌شناس و انقلابی باشند - تا قانون اساسی مطابق آرای مردم، با اسلام و احکام الهی و موازین شرعی سازگار باشد، نه با فرهنگ و القائنات تفکر غرب. به‌رغم فشارهای تبلیغاتی و سیاسی مخالفان داخلی و بین‌المللی، حضرت امام بر این مواضع اصولی و انقلابی تأکید و اصرار کردند و لذا مجلس خبرگان قانون اساسی، با اکثریت چهره‌های اسلامی و انقلابی، با رأی مردم تشکیل گردید.

در محور دوم، به طور طبیعی می‌بایستی مباحث قانون اساسی بر مبنای اسلام ناب مطرح می‌شد، اما برخی نمایندگان که دیدگاه‌های متأثر از فرهنگ غرب داشتند، به دنبال موادی بودند که به تعبیر خودشان «رنگ و بوی لیبرالی و دموکراتیک» داشته باشد. این اختلاف نظر با طرح برخی مواد - از جمله اصول مربوط به ولایت فقیه - به طور صریح، آشکار شد. در بیرون از مجلس هم جریان مقابل انقلاب اسلامی، متشکل از تفاله‌های رژیم پهلوی و گروهک‌های چپ و راست و ملی‌گرا همراه با تبلیغات جهانی، بشدت نسبت به اصل ولایت فقیه واکنش نشان داده و با تعبیری چون دیکتاتور و انحصارطلبی این مواد را مورد هجمه قرار دادند و به شخصیت‌هایی که مدافع این اصل بودند با همان برچسب‌ها یورش بردند.

حضرت امام خمینی (ره) با تبیین اصل ولایت فقیه، پای‌بندی ولی فقیه به قانون و عدم تخطی او، حیطة اختیارات ولی فقیه، برکات ولایت فقیه و ریشه‌های اعتقادی آن، به شبهات مطرح شده پاسخ مستدل داده و بصیرت ملت را در برابر هجمه تبلیغاتی و روانی دشمنان افزایش دادند. در داخل مجلس هم شخصیت‌های بزرگی همچون شهید بهشتی، آیت‌الله العظمی خامنه‌ای، آیت‌الله صدوقی، دکتر آیت از این اصل با منطقی قوی دفاع کردند. مخالفان که متوجه قوت استدلال و استواری امام و فقهای انقلابی شدند، در یک توطئه حساب شده در صدد انحلال مجلس خبرگان قانون اساسی برآمدند و تأسف‌آور آن که این طرح در هیأت دولت مطرح می‌شود! بازرگان برای اتمام کار، و در تنگنا قرار دادن امام، مسأله را به عنوان مصوبه و یک کار تمام شده به امام عرضه می‌کند و حضرت امام بشدت با آن مخالفت کرده و مردم را در جریان این توطئه قرار می‌دهند. توطئه انحلال مجلس خنثی شد و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بر مبنای اعتقادات و باورهای اسلامی و محوریت ولایت فقیه و با حفظ استقلال و آزادی نظام و حقوق اساسی مردم و تکریم آن به تصویب

مجلس رسید و در همه‌پرسی، مردم با رأی آری خود آن را تأیید نمودند. قانون اساسی بعد از حدود ۹ سال اجرا و در اواخر حیات طیبه و پُربرکت امام خمینی - با خواست آن حضرت از جمعی که معظم‌له انتخاب فرموده بودند - مورد بررسی مجدد قرار گرفت و اصلاحاتی در آن اعمال شد. از جمله پُست نخست‌وزیری حذف و مجمع تشخیص مصلحت نظام که بنا بر نیاز کشور به وجود آمده بود، در آن گنجانده شد. شرط مرجعیت از شرایط رهبری حذف و تغییرات دیگری... که در این کتاب آن را ملاحظه و مطالعه خواهید فرمود.

متمم قانون اساسی، بعد از رحلت حضرت امام خمینی(ره)، در همه‌پرسی، به تأیید و تصدیق مردم رسید. فراز و نشیب‌هایی که در این فشرده ذکر گردید، در کتاب به طور مشروح مورد بررسی قرار گرفته و مواضع گروه‌ها، احزاب، جمعیت‌ها و شخصیت‌های مختلف را در سیر تشکیل مجلس خبرگان قانون اساسی و تصویب قانون اساسی و متمم آن مطالعه خواهید فرمود. آگاهی و آشنایی با این مواضع و سیری که بحث‌های اساسی قانون اساسی داشت، درس‌ها و عبرت‌های فراوانی برای ملت و نسل جوان خواهد داشت که کمترین آن پیشگیری از دو بار گزیده شدن از یک سوراخ است که در روایات، یکی از نشانه‌های مؤمن عنوان شده است. ان شاء الله

مؤسسه فرهنگی هنری قدر ولایت